

Te Peretitenira'a No Porinetia farani

**PIHA PUTURA'A PARAU 'API
Mahana piti 20 nō novema 2018**

Te mau Fa'aotira'a a te 'Āpo'ora'a a te mau Fa'aterehau

Tereraa o te tauraa tute : tute no te araraa i ni'a i te ea o te huiraatira, 'ia maita'i mai te pûtê moni a te huiraatira

I mua i te Apoorahau, 'ua vauvau te Mono-peretiteni, Teva Rofritsch, i te 'opuaraa ture fenua o te mau tau-haamaita'iraa i te faatuteraa a Porinetia. E tuuhia atu teie 'opuaraa ture i mua i te âro o te Apooraa a Porinetia i tîtema nei 'ia faa'ohipahia i te 'ômuaraa o tēnuare 2019.

E mau tauraa tute haaferuriraa no te pâruru pâpû i te huiraatira i mua i te mau mâa e faatupu rahi nei i te ma'i : te tihota, te 'ava e te 'ava'ava. No te reira, ua tuuhia atu te 'opuaraa ture fenua no te faarava'i i te « tute o te mâa no te aupuru i te êa » e 'ia 'âano tōna faa'ohiparaa.

Te faaotiraa, e tute i te mau mâa ia-au i te faito tuhituhi, tōna auraa mau, rahi noa atu-a te faito tihota rahi ato'a ia tōna tute. Ia iti mai te hoo o tauâ mau mâa tuhituhi e te tumu o teie mau tute 'âpî, e toru tona tâtaratararaa.

- Te feruriraa tano : o te pâhonoraa ia 'a te hôani i ni'a i te maraa o te mau târifa ;
- Tauraa peu matauhia : te fârii 'amuira ia ê 'e mea 'ino ihoa te mâa tuhituhi no te êa ;
- Tauraa faito tuhituhi ; no te maraa o te tute tihota e faaiti mai te taiete hâmani i te faito tihota i roto i te mâa e te înu tuhituhi eiaha ho'i tâna moni 'âpî 'ia pau e te pâhono ato'a ra ia i te hinaaro mau o te hôani i te înu monamona tano noa.

E faataahia te tâato'araa o te moni o teie maraa tute no te tînei i te ma'i, faatupuhia e te tihota, arata'ihia nei e te Faatereraahau no te êa.

Te faatuteraa i ni'a i te uaina numerahia na ia i ni'a i te môhina ia ô mai i te fenua nei, ua mana'o te Faaterehau e tau e tute râ i ni'a i te mea e 'arohia nei 'oia ho'i te 'ava e te 'ino o tâna e faatupu, te auraa, teitei noa atu â te faito 'ava teitei ato'a te tute.

E 'inaha, no te 'ava'ava te 'opuaraa a te Mono-peretiteni ia haamaraa matahitihia e 5%, e te reira i te 'ômuaraa no 2019, o teie te tahi 'ati rahi i te fenua nei, i te matahiti hô'ê te pohe

nei 194 taata o te 'ava'ava te tumu. E faataahia te moni o tauâ tute nei i roto i te 'afata arai ma'i.

E raverahi atuâ 'opuaraa e haamauhia no te haamaita'i i te moni pûte a te mau 'utuâfare e te haamaita'iraa i te oraraa o te huma. Te mau mana o te feiâ 'aufau tute te reira ato'a tei hi'ohia mai 'inaha e haamau te Mono-peretiteni 'ia 'ite-au-hia « te hape mana'o 'orehia » o te 'aufauraa tute e 'ia nehenehe te taata 'ia tâtâ'i riirii noa.

Te tahi, o te tâtâ'iraa ia i te tute TDL, 'inaha e tutehia nei no te tauturu i te mau tauihaa hâmani i te fenua nei, e rave rahi râ ho'i aita e hâmani faahou nei, e faa'ore ia i terâ tute. E tâmau noa te faa'oreraa tute ia-au i te faaearaa o te mau hâmani i te fenua nei.

Tâmau noa te Hau fenua i tâna poritita pa'epa'e i te faatupuraa 'ohipa a te tivira : e 2 miria faa'oreraa tute

Ua haamana te Apooraaahau e 7 'opuaraa faa'oreraa tute no te hô'ê faa'ohiparaa faufaa i te faito e 2 miria. Na roto i teie 'opuaraa e ti'a mai 12 tihepuraa, 75 tihepuraa no te pu'etau paturaa.

No 2018, 'ua faaoti na te Faatereraahau e pa'epa'e nâ mua roa, te mau tâtâ'iraa hotera i ni'a i te faito 60% o te faa'oreraa tute eiaha râ e 40%, e 4 hotera tei fâna'o 1,11 miria toata.

Ua ô ato'a te mau tôro'a tumu e tô te îto 'âpî, 'ua pa'epa'ehia e 3 'opuaraa o tei faa'ohipa e 930,7 mirioni toata. Ia 'amuihia te tauturu a te Hau ei tute o tei faa'orehia no nâ 'opuaraa e 7, e 893 mirioni toata.

E'ita te mau târifa môrî e maraa no itema 2018

I taime hurihia mai ai tâ tâtou môrî 'ua hâ'uti'uti te mau târifa i ni'a i te mâtete o Singapour e te maraa o te târâ marite. Nô reira 'ua maraa te môrî 'ârahu e 4,7% ê 'e 5%, 8% no te môrî hinu pereoo, 'are'a te môrî tapau 'ore 'ua topa 0,4%.

Te mâhu auahi 'ua maraa i faito 7,3%. Noa âtu teie mau maraaraa ua faaoti te Apooraaahau e tâpe'a noa i te târifa tahito no titema 2018.

Tauturu moni na te mau taiete

Ia-au ihoa i te tarena haamahuta i te 'imiraa faufaa, 'ua faati'a na te Haufenua e piti rave'a tauturu nâ mau taiete :

- A tahi te tauturu no te fatu mai i te tauihaa 'ohipa nâ te mau taiete na'ina'i.
- Te piti te tauturu no te mau rave'a 'ohipa 'âpî e te faaneheneheraa i ta râtou faretoa fare tâmaaraa anei.

E 30 118 000 toata tâ te Apooraa faaterehau i fârii e tauturu e 9 taiete rii na'ina'i.

Faatureraa o te mau tauturaa pahî i te taioto o Bora Bora

No te rahi e te rauraa o te faa'ana'anataeraa i ni'a e i raro i te taioto o Bora-Bora, e te rahi ato'araa mai te pahî uta râtère e te mau îâti, ua mana'o te Apooraa oire, e rave i te mau faatureraa no te mau tauturaa pahî i ni'a i te taioto. Te reira faaotiraa no te arai ia i te mau pe'ape'a e nehenehe e tupu, no te pâruru i te mau tororaa niuniu e te mau 'auri pape nâ raro i te hâone, eiaha ia 'ino i te mau tutau pahî e ia mârarama te mau rênî tereraa poti. No te reira e 'ohipa 'âmui te piha a te Hau (DAF) e te oire no te haapâpû i te vâhi e te mau faatureraa tano.

Te tai'oraa râtère nô nâ 'ava'e e toru i ma'iri

Te tai'oraa râtère e te tomoraa hotera nô nâ 'ava'e e toru 'i haerehia mai, tai'oraa i ravehia e te pu numeraraa a Porinetia.

Te tâmau noa ra te maraaraa i itehia i roto i nâ 'ava'e e 9 i ma'iri, hau 'i te 6,9%, e nehenehe e tohu e ia hope mai te matahiti nei e nao'ahia te tai'o hau i te 6,5%, 'ia 'âmuihia e 209 379 râtère e tae mai i tetepa nei e tae i tetepa 2019. Te mau 'ava'e teitei roa a'e o tiunu tiurai e atete, no tetepa noa 19 809 râtère, are'a i tiunu 19 372 ia râtère, te nuuraa hau atu i te 6,99% o te faito au noa mai te 'omuaraa matahiti.

'O Farani tō mua roa 6 045 râtère, Marite e Itaria 2 584 râtère, Peretane, Heremani e Herevetia 2 191 râtère, te maraa mai Eropa mai tei te tai'o 19 809 râtère te nuuraa 6,9%. Ia-au te ISPF te râtère no Farani mai e nô nâ 'ava'e e 9 i ma'iri tei te tai'o i 'ore a'e nei i nao'ahia mai 2001mai e 37 000 râtère.

Te maita'i o teie mau numera no te rahiraa mai ia te taiete manureva e tere mai nei 32,4% horo pâtete 'âpî mai tenuare mai.

Te tahi tu'atiraa ato'a e te mau pahi uta râtère i maraa mai ai te rauraa o te faito matahiti o te râtère, e feiâ paari faatuhaahia. O te tahi maraaraa tei te pae ia o te mau hotera 'utuafare i reira o te feia 'âpî faito 25 matahiti. Ia rahi atu-a te huru fârii i te râtère te pâhono ra ia 'i te rau o te mau hinaaro o te hōani.

I te pae o te tomoraa o te mau hotera, noa-atu te toparaa 2,8% ia faa-au-hia i 2017, te 'ava'e tiurai fifi ihoa râ, ua maraa mai i atete e tetepa 'ua tae râ i te faito au noa 66,4%, 'are'a i 2017 e 69,2% te tai'o. te faito moni i ô mai no te tarahu piha hotera ua maraa ia, i atete a tetepa tei te tai'o +7 e +15%.

Ture fenua 'âpî no te toro'a taote animara

Aore â'e nei e ture arata'i i te toro'a taote animara a tahi nei. Ua haamana te Apoorahau i te 'ôpuaraa ture Fenua e 'ite_au ra i te toro'a taote animara na te reira e haapâpû i te hō'ê pâruru maita'i i te mau animara e te ti'araa mana o te mau fatu animara.

Te haapâpû ato'a ra te ture nei e o te 'amuiraa taote animara noa te faaô parau a te Hau e te mau taatiraa pâruru animara.e nehenehe ato'a atu ra ratou e tonohia i roto i te mau motu.

Te tahi no te hi'opo'a i te maita'i o te mâa e te ea o te animara e rave rau, te hi'opora a nei i te 'i'o animara tupa'ihia i te fenua nei te mau iâti e tapae mai nei e animara tâ râtou. E tapa'o mana'ona'o no te Faatereraa fenua i te oraraa o te huiraatira 'i roto ihoarâ i te mau taamotu âtea.

Te mau faanahoraa o te mau tata'uraa tihepuraa rave 'ohipa na te Hau i Porinetia

Na te hô'ê faaueraa mana a te Apoorahau e faanaho nei i te târena o te mau tata'uraa no te faaô i roto i te 'ohipa a te Hau. Na te reira faaueraa mana e haapâpû i te mau mero tomite hi'opo'a, te naturaraa o te mau parau tata'u e te mau tai'o.

Te tauraa i faaotihia, i roto i te tomite hi'opo'a, e huti tarerohia hô'ê ti'a no te feiâ rave 'ohipa, ei mero, eiaha faahoura te taata no te piha a te Hau tei reira te tumu o te taata'uraa.

Te tahi, ua faatiti'aifaro ato'ahia te rauraa o te mau tai'o i ni'a i te huru o te mau parau tata'u e te rauraa o te faanahoraa e te târenaraa o te mau tata'uraa a te Hau.

Te faati'araa fare hâmanihia i te pûte repo : tauturu moni na te taatiraa Objectif Terre

Ua taiete na o Porinetia e te ADEME, no te 'âpee i te pûai ora e 'ohipa nei i roto i te mau paturaa fare i te fenua nei, no te feruri 'âmui i ni'a i te tauraa i te huru o te mau paturaa fare e 'ia tû'ati e te naturaraa o te fenua.

Na te piha a te Hau no te mau îto i arata'i mai i terâ tata'uraa, nâ reira te hâpii e te faahinaaroraa i te patu naturaraa i te mau fare nohoraa, hôtêra, fare hâpiiraa e te mau fare noho-au, haamau ato'a râ i te mau faatureraa o tâua mau paturaa e au i Porinetia nei.

Ua tuuhia na i roto i te tata'uraa, o te taiete « Objectif Terre » tei haru i te rê no tâna 'opuaraa e patu i te fare hâmanihia i te pûte repo i Porinetia nei. Te fâ a teie taiete o te faa'îtiraa mai i te mau tauihaa poro'i, e mâmâ mai te moni pau, e tu'ati ato'a râ te mau fare e te naturaraa o te fenua mâ te 'âpee i te paturaa natura, mâ te 'ore e mo'ehia ei fare maniania 'ore, haumi 'ore, pûva'iva'i natura e te faa'iti i te 'amu uira.

No te reira, ua faaoti te piha a te Hau no mau îto e te ADEM e faa'itoito i te taiete Objectif Terre na roto i te faataaraa i te tauturu moni i ni'a i te faito e 2 177 745 toata no 2018.

Ta'ere e arutaimareva : tauturu nâ te mau taatiraa

Ua fârii te Apoorahau i te mau aniraa tauturu moni a te mau taatiraa e tutava nei i te pae o te ta'ere e te arutaimareva.

E 5 mirioni na te 'amuiraa rima'î Te Tuhuka O Te Henua Enana e faanaho nei i te 47 raa o tâna faa'iteraa tauihaa e tupu mai te 22 no novema i tae i te 2 nô titema. E 'amui mai hau atu ite hânere taata rima'î i te Mama'o.

800 000 na te mataienaa Vaka no Ua Pou peretitenihia e Rataro, o tei haamau mai na i te hâpiiraa hiro'a tumu Tuhuka Vaka, e hâpiiraa hoe vaa e tu'aro Maohi, hâpiiraa himene e 'ori Nuuhiva.

700 000 toata na te taatiraa Te u'i no te 'oa'oa 'atu'atu e no te faanehenehe i te mau fenua 'ihipapa e vai nei i Vaira'o, ei mata'ita'iraa na te râtere.

-0-0-0-0-0-